

Ліліяна Анцух: Трыццаць гадоў пад светачам духоўнасці

Ліліяна Анцух — адна са стваральніц выдавецтва «Чатыры чвэрці», яго дырэктар і галоўны рэдактар, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, Прэзідыума Саюза музычных дзеячаў Беларусі. Пры яе ўдзеле ў свет выходзяць кнігі беларускіх класікаў, выдатных сучасных пісьменнікаў, маладых паэтаў і празаікаў, альбомы, прысвечаныя беларускай культуры і мастацтву. Ліліяна Фёдараўна — аўтар шматлікіх публікацый у кнігах, альбомах, часопісах і газетах. За сваю шматгадовую працу яна ўзнагароджана медалём Францыска Скарыны, медалём Беларускай праваслаўнай царквы святой прападобнай Ефрасінні Полацкай, медалём Максіма Багдановіча Саюза пісьменнікаў Беларусі, нагрудным знакам Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь «Выдатнік друку Беларусі», нагрудным знакам Саюза пісьменнікаў Беларусі «За вялікі ўклад у літаратуру», граматамі Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, стала лаўрэатам прэміі «За духоўнае адраджэнне» ды інш.

— Ліліяна Фёдараўна, выдавецтва «Чатыры чвэрці» працуе ўжо на працягу 30 гадоў. Столькі ж сёлета спаўняецца інстытуту Прэзідэнцтва Рэспублікі Беларусь і Асноўнаму Закону краіны. Ці адчуваеце сувязь паміж гэтымі знакавымі юбіляямі?

— Безумоўна, адчуваем. Гэтыя знакавыя падзеі 30 гадоў таму ляглі ў летапіс Беларусі новымі старонкамі. У незалежнай краіне, з усенародна абраным Прэзідэнтам, Канстытуцыяй, іншымі законамі, заснаванымі на прынцыпах дэмакратыі, былі створаны ўмовы для ўсіх, хто імкнуўся сваімі прафесійнымі справамі, індывідуальнымі магчымасцямі, творчымі здзяйсненнямі быць разам з народамі. Выбар быў за намі, нашымі бацькамі, якія бачылі нястачу, голад, прайшлі вайну. Краіна жыла, паўнакроўна развівалася, пашыраўся спектр выдавецкай тэматыкі. Неабходнымі былі выданні, якія б вызначалі арыенціры нацыянальнага і духоўнага росту грамадзянскай свядомасці людзей.

З самымі патрыятычнымі намерамі невялікім калектывам энтузіястаў было прынята рашэнне вылучыць з Беларускага фонду дапамогі развіццю культуры самастойную кнігавыдавецкую структуру для выдання нотна-музычнай літаратуры, якой катастрофічна не хапала ў Беларусі. Таму і на назве з музычнай лексікі — «Чатыры чвэрці» — спыніліся. Ёй засталіся вернымі назаўсёды, нягледзячы на хуткае пашырэнне і кола выдавецкіх інтарэсаў, і тэматыкі.

На той час ужо запрацавалі адпаведныя законы і для выдавецкай галіны, якія суправаджаліся і падмацоўваліся неабходнымі метадычнымі матэрыяламі з Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі, адкуль мы заўсёды адчувалі дапамогу і падтрымку. Усё спрыяла таму, каб, нягледзячы на цяжасці, у тым ліку і фінансавыя, нам ды іншым беларускім выдаўцам удавалася паступова напрацоўваць аўтарытэт, заваёўваць чытацкую аўдыторыю. Кірунак для руху нашаму выдавецтву падказала тады лёсавызначальная сустрэча з Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім Філарэтам, Патрыяршым Экзархам ўсяе Беларусі. Яго мудрасць, празорлівасць, добрыя парады спрыялі таму, што ў канцы XX — пачатку XXI стагоддзя ў створанай серыі «Нашы духоўныя каштоўнасці» ўбачылі свет першыя кнігі, якія былі вельмі высока ацэнены грамадскасцю. Яны неслі людзям веды пра хрысціянскія ісціны, праваслаўныя святыні і былі першыя ў Беларусі. Выдавецтва ўганаравалі прэміяй «За духоўнае адраджэнне» (1996).

З тых часоў духоўная нацыянальная культура стала нашым галоўным прафесійным інтарэсам. Трыццаць гадоў пад яркім светачам духоўнасці і працягваецца рух выдавецтва. Творчы патэнцыял калектыву прыцягвае творчых людзей: пісьменнікаў, навукоўцаў, мастакоў, кампазітараў... У выніку здзяйсняюцца выдавецкія праекты, якія ўносяць дастойны ўклад у скарбніцу кнігавыдавецкай галіны. Многія з іх адзначаны ўзнагародамі, у тым ліку Міністэрства інфармацыі, Міністэрства культуры, Ірына Прымак. Ліліяна Анцух: Трыццаць гадоў пад светачам духоўнасці

Міністэрства абароны, Беларускай праваслаўнай царквы, Мінгарвыканкама, прадпрыемстваў, арганізацый, а таксама міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў «Мастацтва кнігі». Супрацоўнікі ўзнагароджаны нагрудным знакам «Выдатнік друку», граматамі, дыпламамі. Праз прызму прафесійнага вопыту і на прыкладзе выдавецтва «Чатыры чвэрці» магу ўпэўнена сцвярджаць: асобна ўзятае прадпрыемства ў нашай краіне здольна развівацца на поўную моц, прыносіць карысць народу, будаваць жыццё для наступных пакаленняў.

— Як лічыце, што змянілася ў выдавецкай дзейнасці за гэтыя трыццаць гадоў?

— Адбыліся вельмі значныя перамены. У снежні 2012 года быў прыняты Закон Рэспублікі Беларусь «Аб выдавецкай справе», які вызначаў асновы выдавецкай справы, напрамкі дзяржаўнай палітыкі ў сферы выдавецкай дзейнасці. У 2023 годзе Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь быў падпісаны новы Закон «Аб змяненні ў Закон аб выдавецкай справе ў Рэспубліцы Беларусь», які меў на мэце абарону нацыянальных інтарэсаў у сферы выдавецкай дзейнасці.

З’яўленне такіх дакументаў станоўча адбілася на рабоце выдавецкіх структур і галіны ў цэлым. Але хоць і праходзілі часы нядобрасумленных выдаўцоў, што шчыравалі ў так званыя ліхія 1990-я, і дэфіцыту патрэбнай кнігі ўжо было ў разы менш, чым раней, але ж прысутнічала патрэба ва ўдасканалванні прававога рэгулявання дзейнасці. Праводзілася дзяржаўная рэгістрацыя выдаўцоў, вытворцаў і распаўсюджвальнікаў друкаваных выданняў, былі вызначаны крытэрыі, якімі вылучаюцца сацыяльна значныя выданні, што дапамагала камплектаванню фондаў бібліятэк патрэбнымі кнігамі.

На той час існавала праблема дэфіцыту прафесійных кадраў. Хто хоць аднойчы сутыкаўся з выдавецкай справай, ведае, якая напружаная, нябачная іншым работа патрабуецца, каб выйшла кніга, годная, якасная. І ў яе стварэнні важнымі з’яўляюцца не толькі тэкст, напісаны творцам, яго натхненне, талент, але і самаадданая праца многіх кваліфікаваных, кампетэнтных рэдакцыйных спецыялістаў. Вопытныя рэдактары старой школы ўжо адышлі, таму новыя маладыя кадры былі патрэбны. Раней у Савецкім Саюзе спецыялістаў рыхтавалі ў Маскве і Львове. Цяпер пра іх сталі клапаціцца і ў Беларусі: ВНУ, каледжы пачалі выпускаць добрую падмогу для выдавецтваў і паліграфічных прадпрыемстваў, адкрываючы перспектывы развіцця.

Дарэчы, у наша выдавецтва сістэматычна звяртаюцца кіраўнікі навучальных устаноў з прапановамі прыняць на практыку студэнтаў з профільных спецыяльнасцей. Толькі за 2024 год мы прынялі больш за два дзясяткі навучэнцаў. Сталі ўжо традыцый тэарэтычныя заняткі ў выдавецтве на тэму «Кнігавыдавецкая справа» і выкананне практычных заданняў. Канешне, найлепшых запрашаем працаваць у нас, бо папяровай кнізе жыць вечна.

— Па вашым меркаванні, што важнага зроблена ў Беларусі для развіцця беларускай літаратуры і культуры наогул?

— У 2016–2020 гг. выконвалася праграма «Культура Беларусі», якая закранула ўсе ўстановы, арганізацыі, звязаныя з гэтай сферай дзейнасці: клубы, бібліятэкі, музеі, тэатры, цэнтры народнай творчасці і інш. Вынік праведзеных мерапрыемстваў — новыя дасягненні, новыя планы і, відавочна, крокі наперад. Створаны пры НАН Цэнтр даследавання беларускай культуры, мовы і літаратуры рыхтуе ґрунтоўныя навуковыя працы, асвятляе стан культуры, мовы і літаратуры, праводзіць міжнародныя канферэнцыі, семінары, дзе абмяркоўваюцца насамрэч праблемы сённяшняга часу, прапаноўваюцца ініцыятывы, скіраваныя на захаванне і папулярызацыю роднай мовы. Гэта дзейсная падмога для прафесіяналаў.

У аб’яднанні найлепшых літаратурных сіл, безумоўна, галоўная роля належыць Саюзу пісьменнікаў Беларусі. Творы актуальнай тэматыкі напаўняюць старонкі літаратурных часопісаў і газет.

Галоўная задача выдаўцоў — выбар таленавітых пісьменнікаў для асвятлення найбольш цікавых чытачу тэм, падзей, герояў, якія ў сваіх творах даходліва паказваюць здабыткі сённяшняга часу. Працуючы са сваімі аўтарамі, мы разам з імі заўсёды знаходзім выйсце з тых сітуацый, дзе ў кнізе нельга абысціся без паказу негатыўных з’яў жыцця, робім падказкі ўдумліваму чытачу для правільнага ўспрымання падзей.

Першы спажывец і партнёр у папулярызацыі кнігі — бібліятэкі краіны. Заўсёды яны былі флагманамі ў захаванні гістарычнай памяці і папулярызацыі ведаў, у тым ліку пра гераічны подзвіг народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

— Наколькі няпроста папулярываць і рэалізавуць папярковую кнігу цяпер? Што робіцца ў гэтым кірунку ў нашай краіне?

— Папулярываць і рэалізавуць папярковую кнігу ніколі не было лёгка. Гэта асобны кірунак у дзейнасці любога выдавецтва. Нездарма ж створаны аддзелы маркетынгу. Яны розныя па колькасці супрацоўнікаў — у залежнасці ад магчымасцей арганізацыі. Туды падбіраюць адказных і сумленных людзей, якія добра ведаюць асартымент, аўтараў, могуць даць сваю характарыстыку кнігі спажывцу. Але ж не толькі маркетынгавая служба займаецца такім важным пытаннем, гэта клопат і галоўнага рэдактара, і рэдактара, а па вялікім рахунку, усіх супрацоўнікаў, бо, як у прымаўцы, «адной рукой у далоні не запляскаеш». Плануецца на перспектыву цыкл мерапрыемстваў, накіраваных перш за ўсё на пошук цікавых тэм і аўтараў, а таксама даследаванне стану кніжнага гандлю, стасункі з бібліятэкамі. Такая праца мацуе фундамент, на якім потым будуюцца прасоўванне новых выданняў.

У краіне штогод праводзяцца маштабныя мерапрыемствы, такія як, напрыклад, Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш, якая будзе праходзіць у 2025-м ужо 32 раз. Арганізаваная заўсёды на высокім узроўні, яна дае шмат магчымасцей і выдаўцам, і кніжнаму гандлю, і звычайнаму прыхільніку чытання. Пачэсна прыняць у ёй непасрэдна ўдзел: прадставіць свае навінкі, зладзіць аўтограф-сесію пісьменнікаў. На форуме выдавец можа знайсці новых аўтараў, у тым ліку і з іншых краін, пазнаёміцца з дасягненнямі калег, падзяліцца ўласным вопытам, паўдзельнічаўшы ў круглых сталах, семінарах.

Любую новую кнігу трэба папулярываць — прадстаўляць на розных пляцоўках краіны, выкарыстоўваючы сучасныя формы і метады прасоўвання. Асобная роля адводзіцца прэзентацыям кніг, сустрэчам з чытачамі ў бібліятэках, рэгулярнаму інфармаванню пра кнігі ў СМІ, на сайце, у інтэрнэт-магазіне. Тады і рэалізацыя ідзе паспяхова.

— Ад пісьменнікаў час патрабуе выказвацца публічна на актуальныя тэмы, але даць глыбокую ацэнку гісторыка-палітычных працэсаў, асэнсавуць падзеі сучаснасці творцам больш звыкла на паперы. Ці ёсць такая магчымасць, нейкая новая серыя кніг у вашым выдавецтве?

— Упэўнена могу адказаць, што пісьменнік, які здольны абгрунтаваць сваю грамадзянскую пазіцыю, даць ацэнку падзеям на сучасным этапе, можа выкарыстаць для гэтага любы жанр: верш, апавяданне, аповесць, раман. Гэта зробіць даволі проста праз тэму, сюжэт, дыялогі і г. д. У вусны герояў твора ў прастай і даступнай форме аўтар укладае тое, што хоча данесці да людзей. Такіх кніг у нас дастаткова. Гэтым патрабаванням адпавядаюць існуючыя серыі, што ўжо напрацавалі аўтарытэт і павагу, як, напрыклад: «Нашы духоўныя каштоўнасці», «Культурная спадчына Беларусі», «Дзеці вайны», «Малая радзіма», «Асоба і час», «Сучасная проза», «Бібліятэка

лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі», «Мінскія маладыя галасы» і іншыя. Таму пра новую серыю яшчэ не задумваліся, але дзякуй «ЛіМу» за напамін і падказку.

— На сайце вашага выдавецтва змешчаны цытаты класікаў. Сярод іх — словы Янкі Брыля: «Не хочаце прызнаць, што я працую, дык думайце, што я маюся — Слову». Асабіста для вас ствараць кнігу — святая справа?

— У 2021 годзе выйшла кніга «Ліліяна Анцух: „Не лічыць крокі свае...“» у серыі «Асоба і час» аб выдавецтве «Чатыры чвэрці». У ёй ёсць маленькі раздзел, прысвечаны і мне — асобе, пра якую ідзе гаворка. Ён мае назву «Можна працай назваць, а лепш — лёсам...». Гэта пра мяне. Кожны дзень дзякую Богу за прызначэнне — служыць Яе Вялікасці Кнізе. Імкнуся выканаць Яго волю. Веру, што менавіта Ён пасылае ў дапамогу разумных, таленавітых, працавітых, добрых — сапраўдных людзей.